

## НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПОЯВИ ЧУТОК: ШТРИХИ ДО АНОМАЛІЙ ВЛАДИ

Наталія ПОТАПЧУК

УДК 159.9.922.27:942

Nataliya Potapchuk

### EMERGENCY SITUATION AS A FACTOR IN THE APPEARANCE OF RUMORS: STROKES TO ANOMALIES OF POWER

**Постановка суспільної проблеми.** В Україні щорічно виникає велика кількість важких надзвичайних ситуацій (далі – НС) природного і техногенного характеру, внаслідок яких гине багато людей, а матеріальні збитки сягають кількох мільярдів гривень. Статистика дає нам невтішні дані: наприклад, тільки за 2015 рік в Україні було зареєстровано 148 надзвичайних ситуацій, які відповідно до Національного кадастру “Класифікатор надзвичайних ситуацій” розподілилися на: техногенного характеру – 63; природного характеру – 77; соціального характеру – 8. Внаслідок цих НС загинуло 242 особи (з них 40 дітей) та 962 – постраждало (з них 422 дитини). За масштабами НС, що виникли у 2015 році, розподілилися на: державного рівня – 2; регіонального – 9; місцевого – 62; об’єктового рівня – 75.

Тенденція зростання кількості природних й особливо техногенних НС та важкість їх наслідків змушують розглядати цю проблему як загрозу безпеці окремої людини, суспільства та навколишньому середовищу, а також стабільності розвитку економіки країни. Запобігання НС природного і техногенного характеру, ліквідація їх наслідків, максимальне зниження масштабів утрат перетворилися на загальнодержавну проблему і є одним з найважливіших завдань діяльності органів виконавчої влади та управління всіх рівнів. Адже

від їх реагування, правильних і скоординованих дій залежить не тільки збереження матеріальних цінностей, але й життя людей.

З огляду на це, **метою статті** є дослідження стилів реагування органів виконавчої влади на виникнення НС як чинника появи чуток.

**Авторська ідея** полягає в тому, що внаслідок бездіяльності органів виконавчої влади чи обрання помилкового стилю реагування на виникнення НС можуть з’являтися та поширюватися чутки різного змісту і характеру, які здатні завдати більше шкоди населенню, аніж сама НС.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Розгляду проблеми поширення чуток присвячені праці Г. Андрєєвої (вивчення механізмів циркуляції чуток у суспільстві), М. Мельникової (аналіз чинників поширення чуток), В. Москаленко (пізнання природи феномену чуток), Л. Орбан-Лембрик (соціально-психологічний вплив чуток на населення), А. Назаретяна, Д. Ольшанського, Л. Почебут, О. Тімченка (аналіз впливу чуток на розвиток паніки) та інших [1; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11].

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** У своїх дослідженнях науковці звертають увагу на основні характеристики цього феномену, не розглядаючи діяльність органів виконавчої влади при виникненні НС як чинника появи та поширення чуток серед населення.

**Виклад основного матеріалу дослідження й отриманих наукових результатів.** У Кодексі цивільного захисту України зазначено, що *надзвичайна ситуація* – це обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на цій території або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (чи може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, а також унеможливило проживання на такій території чи об'єкті, здійснення на ній господарської діяльності [4]. І далі: *реагування на НС та ліквідація їх наслідків* – це скоординовані дії суб'єктів забезпечення цивільного захисту, котрі здійснюються відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації, уточнених в умовах конкретного виду та рівня надзвичайної ситуації, і полягають в організації робіт з ліквідації наслідків НС, припинення дії або впливу небезпечних чинників, викликаних нею, рятування населення і майна, локалізації зони НС, а також ліквідації або мінімізації її наслідків, які становлять загрозу життю або здоров'ю населення, заподіяння шкоди території, навколишньому природному середовищу або майну [Там само].

Задля вичерпної інтерпретації поняття “реагування на надзвичайні ситуації” звернемося до Статі 110 Кодексу цивільного захисту України, в якій зазначено, що реагування на НС полягає в: а) організації та здійсненні органами управління та силами цивільного захисту скоординованого комплексу організаційних і практичних дій (заходів) щодо ліквідації НС, подій та їх наслідків; б) проведенні робіт з ліквідації НС; в) екстреній допомозі населенню у НС; г) життєзабезпеченні постраждалого населення, надання йому медико-санітарної, матеріальної та психологічної допомоги; д) проведенні відновлювальних робіт. При цьому реагування здійснюється на всі види НС та подій на усій території України (Ст. 110) [4].

Варто зауважити, що для координації робіт з ліквідації НС за рішенням місцевого органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, керівника підприємства, установи та організації створюються *спеціальні комісії з ліквідації НС*, яким належить: 1) організувати виконання плану заходів щодо ліквіда-

ції НС; 2) сформувавши план заходів щодо захисту населення і територій від наслідків НС; 3) безпосередньо організувати та координувати діяльність структурних підрозділів місцевого органу виконавчої влади, виконавчого органу ради, підприємств, установ та організацій, пов'язаної з виконання плану заходів щодо ліквідації наслідків НС; 4) забезпечувати життєдіяльність постраждалого населення; 5) забезпечувати заходи соціального захисту постраждалого населення; 6) організувати відновлювальні роботи.

Планування реагування на НС є однією з найважливіших функцій управління у сфері цивільного захисту, яке здійснюється на основі певних принципів. До загальних *принципів планування реагування на НС* відносять [2] цільову направленість, системність, безперервність, збалансованість, оптимальність використання ресурсів, адекватність рівня загрози та заходів реагування. На нашу думку, тут потрібні уточнення. Так, перший принцип реагування – *вибір та обґрунтування цільової направленості (цілей), кінцевої мети, результатів реагування на НС* – є найважливішим принципом планування. Чітко та зважено визначені кінцеві цілі становлять вихідний пункт планування. Ефективність та реальність планів значною мірою залежить від ступеня реалізації *принципу системності*, який вимагає, щоб планування охоплювало всі сфери діяльності суб'єкта господарювання, враховувало тенденції, зміни та зворотні зв'язки між усіма елементами (об'єктами, процесами). Водночас важливою проблемою та передумовою життєздатності планування є забезпечення його *безперервності*; тому процес планування в організації має здійснюватись постійно в межах установленого циклу, а розроблені плани постійно змінювати один одного.

Однією із найважливіших вимог до планових рішень є забезпечення *оптимальності використання застосовуваних ресурсів*, орієнтуючись на потреби і реальні можливості, які враховують стан суб'єкта та можливість інтенсифікації діяльності долучених сил і засобів, максимально повне задіяння наявних резервів тощо. І тут важливою якісною характеристикою плану виступає його *збалансованість*, тобто необхідна і достатня кількісна відповідність між взаємопов'язаними його розділами та показниками. Збалансованість являє собою визначальну умову обґрунтованості будь-якого плану, реальності його виконання, що залежить

від відповідності між потребами і наявними ресурсами. Цей принцип вимагає також планування ресурсного забезпечення готовності до швидкої та адекватної реакції на зміни умов функціонування об'єкта.

Принцип *адекватності планування відносно об'єкта та умов його функціонування* виходить з такого настановлення: оскільки постійної мінливості зазнають не лише небезпечні чинники, які створюють загрозу життю і здоров'ю людей, а й причини їх виникнення та, відповідно, оргтехнології реагування на новопосталі загрози, то методи планування, показники і завдання планів, організація самого процесу їх розробки повинні постійно переглядатись і (за потреби) розроблюватись і застосовуватись для поліпшення або створення принципово нових методів і процедур планування [2].

Проте однією з найголовніших проблем на сьогодні в Україні є відсутність виписаних (формалізованих) процедур *інформаційного реагування* на надзвичайні події (принаймні такі, що відповідають сучасному стану розвитку інфопростору). Це часто призводить до загрозової ситуації, коли інформаційне реагування здійснюється "навздогін", тобто не узгоджено між основними постачальниками інформації з боку органів державної влади. Зі свого боку, відсутність інформації або її нестача сприяє виникненню чуток і пересудів, що створює сприятливе психосоціальне середовище для появи панічних настроїв. А паніка серед постраждалого населення завдає значно більше негативних наслідків, ніж сама НС. Тому форма подання стресогенної інформації в умовах НС повинна відповідати низці умов, що забезпечують мінімальний рівень *захисту населення та уможливають протидію чуткам*: конструктивне уявлення проблеми (люди знаходяться у стані активного психічного опору), аналіз можливих способів подолання труднощів, інформування про хід розв'язання проблеми, надання психологічної підтримки постраждалим та учасникам рятувальної операції (демонстрація соціального схвалення і допомоги) [3].

Логіка розгортання теоретизації предмета дослідження потребує з'ясування змісту поняття "чутки". Так, соціальні психологи Н. Ануфрієва, Т. Зелінська та Н. Єрмакова [13, с. 212] розглядають цей феномен як специфічний вид міжособистісної комунікації, у процесі якої передається емоційно значуща для аудито-

рії інформація, повідомлення, що відображають реальні чи вигадані події. А в психологічному словнику [12, с. 599] чутки розглядаються як специфічний вид міжособистісної комунікації, у процесі якої сюжет, що певною мірою відображає деякі реальні або вигадані події, стає надбанням великої дифузійної аудиторії.

Сутнісна характеристика психозмістової визначеності цього феномену дозволяє дійти висновку, що чутки є емоційно забарвленою інформацією, значущою для певної аудиторії, хоча вони й можуть виникати безпідставно, відображаючи вигадані, а не реальні, події. В умовах НС чутки дуже часто призводять до підвищення і так завищеного рівня емоційного напруження в населення, що, своєю чергою, провокує появу конфліктності і нервозності у поведінці всіх учасників такої несприятливої для життя ситуації [14].

Для протидії розповсюдженню чуток інформація повинна бути: а) оперативною, тобто своєчасно доводитися до населення; б) відкритою та достовірною, оскільки створення невірною уявлення про ризики, приховування або заперечення фактів, їх замовчування принесе тільки шкоду; в) чіткою, себто має надаватися так, щоб її зрозуміла цільова аудиторія (однак це не має завдавати шкоди фактичній точності або повноті інформації); г) безперервною, тому що неоновлена регулярно інформація забувається; д) об'єктивною та своєчасною [3]. До того ж при настанні НС природного характеру, як зазначає М. Клушина, основними *критеріями протидії чуткам* повинні стати достовірність інформації, якомога нижча її сенсаційність та здійснення інформування в тісному контакті з державною владою. Достовірна інформація має бути цільовою – першочергово зорієнтованою на людей, котрі перебувають у зоні лиха, а не на весь громадянський загал, бути довершено аналітичною (роз'яснювати причини події), спрямованою на навчання і дотримання правил поведінки, носити психотерапевтичний характер, позаяк одне необережне слово може призвести до непередбачених соціальних та політичних наслідків. Отож вибудовування інформаційного поля й у цьому разі має здійснюватися в тісному контакті з органами влади.

Відомо, що вибір стилю реагування на появу чуток в умовах НС істотно залежить від типу політичної влади в країні. Так, *тоталітарний режим* завжди нетерпимий до будь-

якого генератора невизначеності в екстремальній ситуації. Зазвичай він орієнтований на ідеал централізованого наскрізного контролю, сприймає спонтанність як прикру помилку управління і прагне вибудувати повністю “прозору” інформаційну систему, що отримала назву командно-адміністративної. Зауважимо, що чутки – таке ж негативне явище, як, наприклад, приватна власність або підприємницька ініціатива. Тому тут з ними ведеться боротьба будь-якими методами, способами, засобами.

В демократичному суспільстві чутки вважаються відносно нормальним явищем. Тому, навіть із настанням НС, допускається оптимальне співвідношення визначеності і невизначеності ситуації, яке надає системі більшої аморфності й, разом з тим, внутрішньої різноманітності, а відтак гнучкості й адаптивності. Та й у демократичному суспільстві ніколи не ставиться завдання ліквідації чуток узагалі як соціального феномену. А в умовах НС практичні завдання обмежуються вибудовуванням стресостійкого довкілля в межах окремих, відносно замкнених, груп (аварійно-рятувальний підрозділ, місцевий орган виконавчої влади, підприємство тощо), при проведенні робіт з ліквідації наслідків НС, у виробленні заходів цілеспрямованої протидії конкретній поширюваній чутці [8].

Дослідник психології масової поведінки А. Назаретян [8] зазначає, що іноді з настанням НС чутки навмисно розповсюджуються підготовленими провокаторами з боку органів державної влади. Це здійснюється для того, щоб свідомо *нагнати обстановку* в зоні лиха та *привернути увагу людей до себе*, тобто щоб підвищувати або підтверджувати значущість власної персони в очах навколишніх, а тим самим й у власних очах.

Іншим чинником навмисного поширення чуток в умовах НС з боку органів державної влади є, як не дивно, підтримка *емоційного балансу серед населення*. Виявляється, що ширена чутка здатна тимчасово оптимізувати емоційний баланс у групі людей, тобто знизити або підвищити емоційне напруження до оптимального рівня. Якщо група тривалий час живе в напруженому очікуванні (особливо в очікуванні інформації про ситуацію в зоні лиха), то люди відчувають непереборне бажання обговорити “між собою можливі небезпеки”. Парадоксальним чином, але навіть поширення серед людей “чуток-жахів” здатне на певний

час знизити емоційне напручування – спрацьовує ефект афіліації, тобто відчуття своєї приналежності до громади [8].

У випадку *бездіяльності органів виконавчої влади* в умовах НС (некомпетентність влади, надмірна її забюрократизованість, нездатність своєчасно та адекватно реагувати на НС, відсутність алгоритму дій при виникненні такої ситуації і при застосуванні прийомів нейтралізації чуток) поширювані чутки здатні завдати дуже серйозної соціально-психологічної та матеріальної шкоди і навіть загрожувати життю чи здоров’ю людей. Так, Чорнобильська аварія 26 квітня 1986 року захопила зненацька не тільки політичних керівників, а й науковців. Довколишніми районами миттєво поширилася “чутка-жаховисько” про надзвичайну небезпеку вибуху на ЧАЕС для здоров’я і життя людей. Але партійне радянське керівництво України, не намагаючись розібратися в тому, наскільки чутка є достовірною, за сталою традицією, думало тільки про те, як би побільше інформації засекретити (від своїх співгромадян) і як позбутися посиленого інтересу до цієї ситуації. Потрібно було будь-якою ціною спростувати ці чутки, і такою ціною стало здоров’я людей. Замість того, щоб скасувати масову першотравневу демонстрацію і рекомендувати громадянам не залишати квартири, партійні організації отримали вказівку домогтися максимальної масовості учасників. З погляду застосування технологій спростування чуток, усе робилося начебто правильно. Заходи виявилися настільки ефективними, що через декілька днів після аварії американський супутник сфотографував голих до пояса хлопчаків, які грають у футбол на вулиці міста Прип’яті. А жителі тих міст, де керівництво використовувало більш людяну тактику, скасувавши святкові заходи і розповівши про можливі небезпеки, отримали значно меншу дозу радіації і згодом не пережили настільки сильного психологічного шоку [8].

На жаль, така ж ситуація спостерігається і при *помилкових діях влади* у випадку виникнення НС. Неправильна оцінка ситуації з боку органів державної влади, несвоєчасне інформування населення про хід робіт з усунення наслідків НС, відсутність взаємодії чи неузгодженість дій з представниками штабу по ліквідації цих наслідків, нездатність правильно реагувати на потреби і запити людей, невміння працювати зі стихійними натовпами дуже часто призводять до того, що чутки поширюються

майже миттєво. Вони не просто лякають людей, але й призводять до появи агресії і гніву (так звані “агресивні чутки”). Цього виду чутки з’являються там, де є напружені відносини між соціальними групами, причому навіть явно стихійні чи викликані власною нерозумною діяльністю у ситуації лиха, що істотно підсилює ненависть до певної групи, особистості, або керівників від влади.

Зокрема, доволі часто представники штабу з ліквідації НС не завдають собі клопоту на предмет спілкування з журналістами, або повідомляють інформацію у ЗМІ в такому вигляді, що вона сама стає чуткою. Скажімо, після закінчення вибухів на військових складах поблизу населеного пункту Новобогданівка представник штабу з ліквідації цієї надзвичайної ситуації повідомив, що через дві години вибухи відновляться. Всі жителі селища через 40 хв. зібралися на автовокзалі у повній готовності до евакуації. Але представник штабу забув згадати, що це будуть заплановані підриви зібраних рятувальниками вибухових речовин, і ці підриви не загрожують життю і здоров’ю жителів [14, с. 143–150].

Отже, інформаційний вакуум та помилкові дії влади у випадку виникнення НС можуть не тільки сприяти розголосу чуток, а й підсилювати і без того завищений рівень емоційного напруження серед населення. Внаслідок цього з’являються тривожні і панічні настрої, які часто важче подолати, аніж саму НС.

### ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

За результатами дослідження нами з’ясовано, що органи виконавчої влади здебільшого виявляють декілька помилкових стилів реагування на НС, а саме вдаються до свідомого нагнітання обстановки, бездіяльності, або ж здійснюють вчинення з помилковими діями. В усіх цих випадках таке зреагування призводить до появи панічних настроїв серед населення і спричиняє циркуляцію різноманітних чуток (чуток-жахалок, агресивних чуток та ін.). Тому для інтенсифікації діяльності з протидії чуткам в умовах НС органам виконавчої влади слід використовувати такі техніки, як виключення мотивуючої складової або інтересу до цієї ситуації, оприлюднення фактів з метою задоволення інтересу цільової аудиторії і створення атмосфери розуміння в аудиторії [14].

Водночас реагування на НС та ліквідація її наслідків є однією з найважливіших функцій діяльності органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту. Від того, який стиль поведінки оберуть владні органи та які дії будуть здійснювати при ліквідації наслідків НС, залежить не тільки збереження фізичного і матеріального благополуччя людей, а й психічне здоров’я постраждалих. У випадку бездіяльності влади, її помилкових дій чи свідомого нагнітання обстановки серед населення можуть поширюватися панічні настрої та різноманітні чутки, які часто завдають набагато більше шкоди, ніж сама НС.

*Перспективою подальших досліджень є вивчення можливостей конструктивного здійснення психологічних знань до розвитку та вдосконалення законодавчої бази протидії чуткам в умовах НС.*

### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андреева Г.М. Социальная психология [Текст]: [уч. для высш. уч. заведений / Г.М. Андреева. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 384 с.
2. Березюк О.В. Безпека життєдіяльності: [навч. посіб.] / О.В. Березюк, М.С. Лемешев. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – 204 с.
3. Клушина Н.И. Власть, СМИ и общество (стратегии и тактики формирования общественного мнения) / Н.И. Клушина // Язык СМИ и политика / под ред. Г.Я. Солганика. – М.: Изд. МГУ; фак-тет журналистики МГУ имени М.В. Ломоносова, 2012. – С. 262–283.
4. Кодекс цивільного захисту України № 5403-VI від 2.10.2012 року (із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013). – К., 2012.
5. Кризова психологія [Текст]: [навч. посіб.] – 2-е вид. / за заг. ред. О.В. Тімченка. – Х.: НУЦЗУ, КП “Міська друкарня”, 2013. – 380 с.
6. Мельникова М.С. Как правильно распускать слухи / М.С. Мельникова [Электронный ресурс] / Школа Жизни, 2011. – Режим доступа: <http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-21477/>. – Заголовок с экрана.
7. Москаленко В.В. Психология социального влияния: [навч. посіб.] / В.В. Москаленко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 448 с.
8. Назаретян А.П. Агрессивная толпа, массовая паника, слухи: лекции по социальной и политической психологии [Текст] / А.П. Назаретян. – СПб.: Питер, 2003. – 192 с.
9. Ольшанский Д.В. Психология масс [Текст] / Д.В. Ольшанский. – СПб.: Питер, 2001. – 368 с.
10. Орбан-Лембрик Л.Е. Социальная психология: [навч. посіб.] / Л.Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с.
11. Почебут Л.Г. Социальная психология толпы: [монография] / Л.Г. Почебут. – М.: Изд-во “Печь”, 2004. – 346 с.

12. Психологія. Словарь / под ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – 483 с.

13. Соціальна психологія: [навч.-метод. посіб.] / Н.М. Ануфрієва, Т.М. Зелінська, Н.О. Єрмакова. – К.: Каравела, 2009. – 216 с.

14. Христенко В. Психологічні прийоми нейтралізації чуток в осередку надзвичайної ситуації / В. Христенко // Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць. – Вип. 12, частина 2. – Харків: НУЦЗУ, 2012. – С. 143–150.

## REFERENCES

1. Andreeva G. M. Social'naja psihologija [Tekst]: Uchebnik dlja vysshih uchebnyh zavedenij / G. M. Andreeva. – М.: Aspekt Press, 2001. – 384 s. [In Russian].

2. Berezjuk O. V. Bezpeka zhyttjedijal'nosti: navchal'nyj posibnyk / O. V. Berezjuk, M. S. Lemeshev. – Vinnycja: VNTU, 2011. – 204 s. [In Ukrainian].

3. Klushina N. I. Vlast', SMI i obshhestvo (strategii i taktiki formirovanija obshhestvennogo mnenija) / Jazyk SMI i politika // Pod red. G. Ja. Solganika. – М.: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta; Fakul'tet zhurnalistiki MGU imeni M. V. Lomonosova, 2012. – S. 262-283 [In Russian].

4. Kodeks cyvil'nogo zahystu Ukraїny № 5403-VI vid 2.10.2012 roku (iz zminamy, vnesenymy zgidno iz Zakonom № 224-VII vid 14.05.2013). – К., 2012 [In Ukrainian].

5. Kryzova psihologija [Tekst]: Navch. posibn. : 2-e vyd. / Za zag. red. O.V. Timchenka. – Н.: NUCZU, KP "Mis'ka drukarnja", 2013. – 380 s. [In Ukrainian].

6. Mel'nikova M. S. Kak pravil'no raspuskat' sluhi [Jelektronnyj resurs] / Shkola Zhizni, 2011. – Rezhim dostupa: <http://shkolazhizni.ru/archive/0/n-21477/>. – Zagolovok s jekrana [In Russian].

7. Moskalenko V.V. Psihologija social'nogo vplyvu: navch. posib. / V.V. Moskalenko. – К.: Centr uchbovoi literatury, 2007. – 448 s. [In Ukrainian].

8. Nazaretjan A. P. Agressivnaja tolpa, massovaja panika, sluhi. Lekcii po social'noj i politicheskoy psihologii [Tekst] / A. P. Nazaretjan. – SPb.: Piter, 2003. – 192 s. [In Russian].

9. Ol'shanskij D. V. Psihologija mass [Tekst] / D. V. Ol'shanskij. – SPb.: Piter, 2001. – 368 s. [In Russian].

10. Orban-Lembryk L.E. Social'na psihologija: navchal'nyj posibnyk / L.E. Orban-Lembryk. – К.: Akademydav, 2005. – 448 s. [In Ukrainian].

11. Pochebut L. G. Social'naja psihologija tolpy : Monografija / L. G. Pochebut. – М.: Izd-vo "Pech", 2004. – 346 s. [In Russian].

12. Psihologija. Slovar' / Pod red. A. V. Petrovskogo, M. G. Jaroshevskogo. – М.: Politizdat, 1990. – 483 s. [In Russian].

13. Social'na psihologija: navch.-metod. posibnyk / N. M. Anufrijeva, T. M. Zelins'ka, N. O. Jermakova. – К.: Karavela, 2009. – 216 s. [In Ukrainian].

14. Hrystenko V. Psihologichni pryjomy nejtralizacii' chutok v osередku nadzvychajnoi' sytuacii' / V. Hrystenko // Problemy ekstremal'noi' ta kryzovoi' psihologii'. Zbirnyk naukovykh prac'. Vyp.12, chastyna 2 – Harkiv: NUCZU, 2012. – S. 143-150 [In Ukrainian].

## АНОТАЦІЯ

*Потанчук Наталія Дмитрівна.*

**Надзвичайна ситуація як чинник появи чуток: штрихи до аномалій влади.**

У статті визначаються зміст та обсяг таких понять, як “надзвичайна ситуація”, “реагування на надзвичайні ситуації”, “принципи планування відреагувань на надзвичайні ситуації”. З'ясовано, що для координації робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації (НС) за рішенням місцевого органу виконавчої влади створюються спеціальні комісії з їх ліквідації. Однак однією з найголовніших проблем в Україні на сьогоднішній день є відсутність виписаних процедур інформаційного реагування на надзвичайні події, що часто призводить до виникнення чуток, створює сприятливе середовище для появи панічних настроїв серед населення. У дослідженні також здійснено сутнісну характеристику чуток як психосоціального явища, висвітлено причини та чинники їх проявів. Доведено, що органи виконавчої влади здебільшого вдаються до таких стилів реагування на НС: свідоме нагнітання обстановки, бездіяльність або ж вчинкові зусилля з помилковими діями. Обрання конкретного стилю реагування на НС призводить до появи різноманітних чуток (чуток-жахалок, агресивних чуток та ін.) і до поширення масової паніки серед населення.

**Ключові слова:** надзвичайна ситуація, ліквідація наслідків НС, реагування на НС, інформаційне реагування на НС, органи виконавчої влади, чулки, циркуляція чуток.

## АННОТАЦИЯ

*Потанчук Наталья Дмитриевна.*

**Чрезвычайная ситуация как фактор появления слухов: штрихи к аномалиям власти.**

В статье определяются содержание и объем таких понятий, как “чрезвычайная ситуация”, “реагирование на чрезвычайные ситуации”, “принципы планирования отреагирований на чрезвычайные ситуации”. Выяснено, что для координации работ по ликвидации последствий чрезвычайной ситуации (ЧС) по решению местного органа исполнительной власти создаются специальные комиссии по их ликвидации. Однако одной из главных проблем в Украине на сегодняшний день является отсутствие выписанных процедур информационного реагирования на чрезвычайные происшествия, что часто приводит к возникновению слухов, создает благоприятную среду для появления панических настроений среди населения. В исследовании также осуществлена сущностная характеристика слухов как психосоциального явления, определены их причины и факторы возникновения. Доказано, что органы исполнительной власти преимущественно используют такие стили реагирования на ЧС: сознательное нагнетание обстановки, бездействие или вывляют поступковые усилия с ошибочными действиями. Избрание конкретного стиля реагирования на ЧС приводит к появлению разнообразных слухов (устрашающих слухов, агрессивных слухов и др.) и к

распространение массовой паники среди населения.

**Ключевые слова:** *чрезвычайная ситуация, ликвидация последствий ЧС, реагирования на ЧС, информационное реагирование на ЧС, органы исполнительной власти, слухи, циркуляция слухов.*

### ANNOTATION

*Nataliya Potapchuk.*

**Emergency situation as a factor in the appearance of rumors: strokes to anomalies of power.**

The article defines the content and scope of concepts such as “emergency”, “emergency response”, “principles of emergency response planning”. It was clarified that for the coordination of work on liquidation of the consequences of an emergency according to the decision of the local executive body, special commissions on their elimination are created. However, one of the main problems in Ukraine today is the absence of prescribed procedures of information response to emergencies, which often leads to rumors, creates a favorable environment for the panic mood among

the population. The research also carried out the essential characteristic of rumors as a psychosocial phenomenon, highlights the reasons and factors of their manifestations. It is proved that the executive authorities mostly resort to the following styles of reaction to the emergencies: conscious excitement of the situation, inaction or deed efforts with erroneous actions. The choice of a specific style of reaction to the emergencies leads to the appearance of various rumors (rumors of horror, aggressive rumors, etc.) and the spread of massive panic among the population.

**Key words:** *emergency situation, liquidation of consequences of emergencies, reaction to the emergencies, informational response to the emergencies, executive bodies, rumors, circulation of rumors.*

**Рецензенти:**

**д. психол. н., проф. Панок В.Г.,  
д. психол. н., проф. Фурман О.Є.**

**Надійшла до редакції 16.03.2016.**

**Підписана до друку 15.08.2017.**

Бібліографічний опис для цитування:

**Потапчук Н. Надзвичайна ситуація як чинник появи чуток: штрихи до аномалій влади /  
Наталія Потапчук // Психологія і суспільство. – 2017. – №4. – С. 87–93.**